

СТАНОВИЩЕ

**за дисертационен труд на тема: „Технологичен модел за развитие на
надарени ученици от началните класове ”,**

разработен от Петя Ангелова Костова

за придобиване на образователната и научна степен „доктор”

Професионално направление 1.2. Педагогика;

Област на висше образование 1. Педагогически науки

Докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“

Научен ръководител и : проф. д.н. Добринка Тодорина

Автор на становището: проф. д.н. Добринка Тодорина

На основата на заповед № 1341/22.07.2019г. на Ректора на ЮЗУ „Н.Рилски“ – Благоевград бях определена за автор на становище на представения дисертационен труд.

Петя Костова има богата творческа биография с много добри научни постижения, участия в изследователски проекти, редица научни форуми, със стойностни публикации, включително в чужбина и получени награди за успешна изследователска дейност като докторант.

Поставянето и изследването на проблема за развитието на надарените деца, започнало още преди векове, днес продължава в съвременното образователно пространство като важна педагогическа иновация както на национално, така и на европейско равнище. Неговата актуалност и значимост, както и дефицитите в разработването му в началния етап на основната образователна степен, предпоставят идеята за провеждането на теоретико-експериментално проучване.

Представената за рецензиране дисертация е структурирана в увод, три глави, заключение, литература и приложения. Трудът е в обем 165 страници. Основният текст е разположен на 146 стр., включени са и 19 страници приложения (9 на брой). Литературата е от 167 източници, включително 15 интернет-позиции.

А. Анализ на научните постижения:

I. По избирането и формулирането на темата на дисертацията:

1. Избиране на дисертабилна тема, чието присъствие в националното и европейското образователно пространство е ясно детерминирано.

2. Оценяване и разбиране мястото на избора за изследване проблем, с ясно представяне на неговата обществена, теоретическа и практическа значимост.
3. Налице е адекватност на параметрите на изследването: обект, предмет, цел и задачи на изследването, хипотеза, методика на изследването с диференцирано очертаване на методите на изследване (теоретични, емпирични и статистически), етапи на изследване и богат научен инструментариум.

II. По наличието, аргументирането и апробирането на научни идеи, концепции, парадигми:

1. Авторката познава различни авторски подходи за интерпретация на разглежданите въпроси, постигнала е задълбоченост в теоретичното изследване на проблема, проявява и собствено отношение към представените позиции.
2. Много добре са конструирани отделните глави в научната разработка.
3. В **първа глава** убедително се представени теоретичните основи на проблема за надарените ученици в българското училище.
4. Разгледани са специфичните особености на надарените ученици от началния етап на основната образователна степен и техните образователни потребности.
5. Докторантката демонстрира компетентности относно идентификацията на надарените ученици, познава основните методи за диагностициране.
6. Добре е, че представя примерна методика за диагностициране на надарени деца от началните класове, предвид темата на дисертацията.
7. Отрежда важно място на развитието на надарените ученици от началните класове в урока и в извънкласната и извънучилищна дейност.
8. Във **втора глава** на дисертационния труд (на основата на констатиращо емпирично изследване) се представя ясно и точно отношението на учениците, учителите и родителите към проблема за развитието на надарените деца от началния етап на основната образователна степен, с оглед установяване на тяхната подготовка и отношение към проблема за развитие на надарените ученици.
9. Налице е прецизен количествен анализ на резултатите, с таблично и графично представяне на емпиричните данни, както и умело търсене на причинно-следствените връзки в рамките на качествения анализ. На основата на проведеното емпирично изследване докторантката извежда ценни обобщения и изводи.

10. Приложени са входящи тестове за проверка на входно равнище и установяване на общата интелектуална надареност на ученици от началния етап на основната образователна степен (диагностициране на надарените ученици от началния етап на основната образователна степен). За тази цел е използвана методиката на Замбицявичене, чрез която става ясно какво е равнището на умствено развитие при изследваните ученици. Тестът се състои от четири субтеста, съобразени с възрастта на децата в началните класове.
11. Силно впечатление прави направеният успешно количествен и качествен анализ на резултатите от входящите тестове.
12. Централно място в дисертационния труд заема **трета глава**, свързана с представянето от Петя Костова на оригинален авторски технологичен модел за развитие на надарени ученици от началния етап на основната образователна степен и успешното му приложение в педагогическата практика.
13. Добро впечатление прави, че докторантката определя методологическите основания за създаване на модел за развитие на надарени ученици от началните класове. За методологическа основа се избира личностният подход, като се използват възможностите и на други научни подходи. Личностният подход е особено значим, тъй като в дисертацията се измерва личностното развитие на надарените ученици.
14. Убедително се представя концептуалната структура на технологичния модел, нагледното му изобразяване чрез схема дава възможност за неговото прилагане и оценяване.
15. Апробирането на технологичния модел в педагогическата практика и установяване на неговата ефективност се осъществява на основата на обучаващ и заключителен дидактически експеримент.
16. Целта на изградения технологичен модел е развитие на общата интелектуална надареност на надарени ученици от началните класове. За постигане на тази цел (в рамките на обучаващия експеримент) е предвидена система от тренингови упражнения и задачи с по-високо равнище на трудност и вариативност (творчески задачи, казуси, тестове и др.) в условията на традиционни и интерактивни методи на обучение в уроци по български език и по литература, на основата на личностноориентирани взаимодействия.
17. За развитие на надарените ученици от експерименталната група (ЕГ) в уроците по български език и по литература Костова прилага традиционните методи на обучение – беседа и упражнение и интерактивните методи на обучение – мозъчна атака и пирамида.

18. За развитие на надарените ученици от ЕГ, в уроците по български език и по литература се предлагат в рамките на метода беседа подходящи теми. В уроците се включват разнообразни, интересни и полезни учебни задачи.
19. С основание авторката констатира, че надарените ученици от ЕГ са мотивирани за работа, активни, целенасочени, отговорни, продуктивни, креативни, емоционални, артистични, с чувство за хумор, с богат активен речник и с творчески заряд.
20. Ефективността на модела се определя от удовлетворяване на интелектуалните потребности на надарените ученици и постигане на високо равнище на развитие при отчитане на възрастовите и индивидуално-психологическите особености на надарените деца в условията на хуманистичния подход.

III. По технологичния механизъм за провеждане на теоретико-експерименталното изследване и умението за анализ:

1. Проведеното от докторант Петя Ангелова Костова мащабно теоретико-експериментално проучване и използването на подходящи методи на изследване за неговото осъществяване, показва наличието на компетентности за планиране и провеждане на едно цялостно изследване.
2. Налице е пълно обхващане на проблематиката чрез много добре очертана предпоставеност и динамика на проблема.
3. Гарантирана е пълнота на изследването чрез използването на авторитетни автори, различни авторови подходи, коректно измерване на резултатите от проведеното емпирично проучване.
4. Докторантката показва умения за конструиране и провеждане на богато изследване относно внедряване на заложените идеи за мястото и ролята на проблема за развитието на надарените деца, с очертаване както на положителните му страни, така и на неговите ограничения.
5. Демонстрирано е умение за откриване на проблемите и осъществяване на логическа връзка между тях, съпоставяне на авторови подходи, очертаване на дефицитите в изследването, изразяване на собствена авторска позиция със съответни аргументи, синтезиране на целесъобразни обобщения.
6. За по-точно измерване ефективността на авторския модел служи компетентно разработената и приложена система от критерии, показатели и равнища за измерване развитието на общата интелектуална надареност на надарените ученици в условията на урока.

7. За основни критерии се приемат равнището на развитие на интелекта и равнището на развитие на продуктивна творческа дейност, които се усъвършенстват като резултативна страна от процеса на работа с надарените ученици в условията на урока.
8. Като основни показатели за установяване развитието на интелекта правилно са обособени: развитие на психически процеси – концентрация и целенасоченост на вниманието; използване на логически операции – анализ, синтез, сравнение, обобщение, абстракция, а по втория критерий – развитие на продуктивната творческа дейност се определят показателите: прояви на креативност (развитие и изразяване на нови идеи, творчески търсения) – нови варианти на решение на учебните задачи, оригиналност, инициативност; демонстриране на богат активен речник – дар слово, умение за изразяване на собствени мисли и чувства; индивидуален стил на изказване.
9. Уместно е използването на тристепенна скала за измерване на резултатите по всеки от показателите.
10. В рамките на заключителния експеримент се прави сравнение между резултатите при входящите и изходящите тестове (по методиката на Замбицявичене). Установява се, че в резултат от прилагането на разработения технологичен модел, се постига максимално високо равнище на развитие на надарените ученици от ЕГ.
11. С оглед прецизното измерване на резултатите, много важен момент е използването на статистически методи. Намира приложение софтуерният пакет за обработка на статистически данни – SPSS 13.0. Поради малкия обем на изследваните лица в експерименталната и контролната групи са приложени непараметрични статистически методи – U-критерият на Ман Уитни, Хи-квадрат (χ^2).
12. Чрез използваните статистически методи са приведени доказателства, че прилаганата технология е ефективна по отношение на умственото развитие на учениците и техните постижения в обучението.
13. Демонстрирани са компетентностите на докторанта за сравнителен количествен и качествен анализ на резултатите от проведените входящи и изходящи тестове, с оглед установяване равнището на развитие на надарените ученици.
14. В **заключението** на дисертационния труд докторантката компетентно извежда ценни за теорията и практиката **изводи, препоръки и перспективи на научното изследване.**

IV. По стила и езика на разработката:

1. Авторката владее научния стил на писане относно структурирането на дисертационния труд, адекватността между теоретичната и експерименталната част, логическата взаимовръзка между отделните глави и параграфи, извеждането на адекватни обобщения и изводи.
2. Езикът на разработката е четивен, ясен и граматически правилен.
3. Налице е богата нагледност при представянето на идеите чрез таблици и графики.
4. Литературата е коректно представена и цитирана.
5. Приложенията (9 на брой) са представени според изискванията.

Б. Научните приноси в дисертационния труд имат теоретичен и приложен характер. Те са в пълна адекватност със съдържанието на труда. Отговарят на проведеното изследване, поради което изцяло ги приемам. Те показват възможностите на докторанта за разработването и апробирането на собствен авторски модел, който е с доказана ефективност и може да бъде използван от учители на надарени ученици от началния етап на основната образователна степен. Смятам, че най-важните се отнасят до:

Теоретични приноси:

1. Създаването на оригинален авторски технологичен модел с образователно-възпитателна значимост за развитие на надарени ученици от началния етап на основната образователна степен.
2. Разработката на подходящ инструментариум за измерване отношението на учениците, учителите и родителите към проблема за развитието на надарените деца от началния етап на основната образователна степен.

Практико-приложни приноси:

1. Много добра приложимост в педагогическата практика на разработения технологичен модел, който включва целесъобразно определени технологични етапи в рамките на урока в условията на оптимални съчетания между традиционни и интерактивни методи на обучение.
2. Прецизно разработената система от критерии, показатели и равнища може да се приложи в педагогическата практика от началните учители за измерване равнището на развитие на интелекта и на продуктивната творческа дейност на техните талантиливи ученици.

Представеният автореферат е в съответствие с текста в дисертационния труд. Според изискванията в автореферата са представени и приносите в дисертационния труд, както и публикациите по темата на дисертацията, които са достатъчно на брой (11) и са включени в престижни източници (учебни помагала, списания, годишници на ФП, научни сборници по проекти, докторантски издания и др.). Има публикации и в чуждестранни издания.

В. Препоръки и бележки:

1. По-смело да се изразява собствената позиция и критичен поглед на докторанта относно различните авторови подходи, да се демонстрира умение за анализирането им на по-високо равнище на обобщеност.
2. Добре е в приложенията да се включат и конкретните резултати от решението на възложените задачи в рамките на експеримента.
3. На основата на разработения дисертационен труд да бъде издадена книга, както е според новите нормативни изисквания, както и монографичен труд за развитието на надарените ученици от началния етап на основната образователна степен.

Г. Въпроси:

1. Какви са основанията на докторанта за създаването на авторския технологичен модел по посочената структура?
2. Защо надарените ученици могат да бъдат определени и като деца със специални образователни потребности?

Д. Заключение:

Представеният дисертационен труд, разработен от докторант Петя Костова, отговаря на изискванията, които се предявяват към научни изследвания за придобиването на образователната и научна степен „доктор”. Докторантката демонстрира необходимите компетентности за откриването и разработката на дисертабилен проблем. Ето защо **предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „доктор”** по професионално направление 1.2. Педагогика, Докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“ на Петя Ангелова Костова.

27.08.2019г.
Благоевград

Автор на становището:
Проф. д.н. Добринка Тодорина